

פרק ב – טומאות היוצאות מן הגוף

א. נושאי הדיון

בגמרא ובפוסקים לא הוזכר כלל שיש איסור לאשה המשמשת או הפולטת ש"ז להכנס להר הבית. והמנחת-חינוך (מצוות קפ, קפא) דן בדבר – בתחילה כתב בפשטות שהן אסורות (-כבעל-קרי), ושוב חזר והסתפק בזה, ונשאר בצריך-עיון. עוד דן המנ"ח בשאלה האם אשה שנטמאה מדין "מקור מקומו טמא" (-כמבואר לעיל בחלק עיקרי ההלכה פרק ה סעיף ג, עיי"ש) אסורה להכנס להר הבית, וכתב בפשטות שאין בזה איסור.

להלן נדון בכל הטומאות הללו, וננסה להבהיר את הצדדים השונים להיתר או לאיסור. במהלך הדברים יחזור ויתברר איסורו של בעל-קרי להכנס להר הבית.

ב. המקור לטמאים האסורים בהר הבית

תחילה עלינו לברר מהיכן למדנו אילו טמאים אסורים להכנס להר הבית. הנה, במשנה כלים (א, ח) נאמר שזבים וזבות, נדות ויולדות אסורים להכנס להר הבית, ובגמרא (פסחים סז, סח) נוסף עליהם גם בעל-קרי. אך רק בזב ובבעל-קרי נאמרו בגמרא לימודים מפורשים; בזב, ממה שנאמר "וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב" (במדבר ה, ב), ובבעל-קרי, מהריבוי "וכל זב", או ממה שנאמר "כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה, ויצא אל מחוץ למחנה..." – כמבואר בפרק הקודם. אולם לא מצאנו שום לימוד לכך שזבה, נדה ויולדת אסורות להכנס להר הבית.

אמנם, בתורה נאמר "מזכר עד נקבה תשלחו" (במדבר ה, ג), אך קצת קשה לומר שמכאן למדנו גם לזבה וגם לנדה ויולדת, כי לכאורה רק הזבה היא ה"נקבה" של הזב, כמו שכתוב "והזב את זובו לזכר ולנקבה" (ויקרא יג, טו)^א.

ואולי ניתן לומר שנדה ויולדת נלמדו בבנין-אב מזב וזבה, אך גם זה קצת קשה, כיון שאפשר לפרוץ את הלימוד – שהרי נדה קלה מזב וזבה (-נדה אינה סופרת ז' נקיים מן התורה וכן אינה חייבת קרבן, משא"כ זב וזבה).

א. אמנם, בגמרא נדה כח. נאמר שטומטום ואנדרוגינוס שראו לזבן ואורם אינם חייבים על ביאת מקדש, משום שנאמר "מזכר עד נקבה תשלחו" – "זכר ודאי, נקבה ודאית", ומשמע שדורשים את הפסוק גם לגבי טומאת נדה. אך אין מנה ראייה שזהו גם המקור לדין נדה, אלא רק שלאחר שלמדנו (מלימוד כלשהו) שנדה שוה לזבה, שוב אנו דורשים את הפסוק גם ביחס אליה, ודוק.

ואולי ניתן לומר שמכיון שלמדנו מהפסוקים שבעל-קרי שווה לזב ואסור בהר הבית, שוב אנו למדים לנדה ויולדת מקל-וחומר, שהרי טומאתן חמורה מבעל-קרי. וצ"ע בכל זה.

ג. הלימוד לשילוח מחנות בספרי וברמב"ם

את החילוקים השונים בשילוח מחנות דרשו בספרי (לכמדבר ה, ב) בדרך זו: "וישלוה מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש" – "שומע אני ששלושתם במקום אחד. תלמוד לומר במצורע "בדד ישב מחוץ למחנה מושבו" – מצורע היה בכלל ויצא מן הכלל ולימוד על הכלל. מה מצורע שהותמרה טומאתו דומור שילוחו משילוח חברו, אף כל שהותמרה טומאתו חמור שילוחו משילוח חברו. מכאן מגו חכמים למחיצות; כל שהזב מטמא מצורע מטמא, חמור ממנו מצורע שמטמא בביאה. כל שטמא-מת מטמא זב מטמא, חמור ממנו זב שהוא מטמא תחת אבן מסמא...". גם הרמב"ם (בהלכות ביאת מקדש פ"ג) מביא את דרך הלימוד הזו.

והנה, לפי דרך זו הרי יש בידינו כלל האומר שכלל שחמורה הטומאה כן חמור השילוח. ומזה נראה שהצר השוה בכל הטמאים והאסורים בהר הבית הוא שטמאים משכב ומושב (-"תחת אבן מסמא". וראה באנצ"ת ערך אבן-מסמא). ולפי"ז נראה שמכאן למדנו שזבה, נדה ויולדת אסורות להכנס להר הבית (-מה שבסעיף הקודם השארנו בצ"ע), וכמו שכתב הרמב"ם (שם ה"ג) – "ומשלחין זבים וזבות, נדות ויולדות חוץ לשתי מחנות, שהוא חוץ להר הבית, מפני שהן מטמאים המשכב והמושב אפילו מתחת האבן, מה שאין המת מטמא".

אולם, אין להוכיח מכאן שבעל-קרי אינו אסור בהר הבית משום שאינו מטמא משכב ומושב. זה אינו, כי לגבי בעל-קרי יש לימודים מיוחדים, ואין כל קושי לומר שגם לפי הספרי והרמב"ם הוא אסור בהר הבית על פי לימודים אלו. וא"כ נאמר שהטמאים האסורים בהר הבית נחלקים לשנים: א. זב ונבל הדומים לו (-שטמאים משכב ומושב). ב. בעל-קרי.

וכן לגבי משמשת ופולטת ש"ז – אע"פ שאין הן מטמאות משכב ומושב, אפשר לומר שהן אסורות בהר הבית, וזה משום שטומאתן שוה לטומאת בעל-קרי, וכמ"ש הרמב"ם (הלכות אבות הטומאות פ"ה ה"ט והי"א) – "המשמשת הרי היא כרואה קרי... האשה שפלטה שכבת זרע... הרי היא טמאה כרואה קרי". אלא שאפשר לחלוק ולומר שגזירת הכתוב נאמרה רק בבעל-קרי, ולא בטמאים הדומים לו.

אמנם, אשה שנטמאה מדין "מקור מקומו טמא" – בפשטות אין סברא לומר שתהיה אסורה בהר הבית. שהרי לזב, זבה, נדה ויולדת אין היא שוה, שאינה מטמאה משכב

ומושב. וכן אין לומר שהיא כלולה בדין בעל-קרי, שאין טומאתה קשורה אליו כלל (וכל טומאתה היא מפני שיצא ממנה דבר טמא והיא נטמאה בנגיעה בו).

ד. טומאה היוצאת מן הגוף – דברי המנחת חינוך

אמנם, כל זה על פי הספרי והרמב"ם, אך הגמרא בפסחים (סח.) נקטה שהחומרה בזב מטמא-מת היא משום ש"טומאה יצאה עליו מגופו". ולפי זה לכאורה עלינו לדון אלו טמאים נחשבים כטומאות היוצאות מן הגוף, וטמאים אלו אסורים בהר הבית.

והמנחת חינוך (קפ, קפא) הניח הנתח הגיונית; שהגדרת "טומאה היוצאת מן הגוף" היא כשנטמא האדם ע"י עצם יציאת הדבר הטמא מגופו, ולא כשטומאתו תלויה בנגיעה בדבר הטמא. ולפי זה, השאלה האם פולטת ש"ז אסורה בהר הבית תלויה בשאלה שנדונה בגמרא (נדה מב.) האם טומאתה מדין "רואה" או מדין "נוגעת"; שאם טמאה מדין "רואה" הרי היא שוה לנדה וכיו"ב, ואסורה בהר הבית, ואם טמאה מדין "נוגעת" – הרי היא כמי שנגע באב-הטומאה בלבד, ומותרת בהר הבית (-שהרי לא פליטת הש"ז מגופה גרמה לטומאתה, אלא נגיעת גופה בש"ז, ש"במקרה" יצאה ממנה, היא זו שטימאה אותה!). וכיון שלהלכה אנו מחמירים כמו הדעה שהפולטת נחשבת "רואה" (-עיי' בב"י יו"ד קצו, יא) – על כן אסורה היא להכנס לחר הבית עד שתטבול³.

ולפי סברא זו של המנ"ח, לכאורה עלינו לומר (-אע"פ שהמנ"ח עצמו לא כתב זאת בפירושו) שגם הדין שבעל-קרי אסור בהר הבית תלוי בשאלה האם טומאתו היא מדין "רואה" או מדין "נוגע", שאלה שדנה בה הגמרא (נדה כב.).

אמנם, אשה שנטמאה מדין "מקור מקומו טמא" – פשוט הדבר למנ"ח שאין היא אסורה בהר הבית, שהרי טומאתה היא רק משום שנגעה בדבר הטמא שיצא ממנה, וא"כ אין זו "טומאה היוצאת מן הגוף"³.

ב. ולגבי משמשת – לכאורה נראה שהיא מוגדרת כ"רואה" לכ"ע, גם למ"ד שפולטת טמאה מדין "נוגעת" – עיי' בנדה מא. שגם ר' שמעון, הסובר שפולטת אינה מטמאה בפנים בבחון, מורה במשמשת שנטמאה בפנים מגזירת-הכתוב.

ג. אמנם, בהמשך דבריו חזר המנ"ח להסתפק גם באחד מן המקרים של "מקור מקומו טמא". והאת על פי החירוש של הסדרי-טהרה (קצד, סק"ד ד"ה נחזור) – שאשה הרואה דם שלא בהרגשה בתוך ז' נקיים, אע"פ שאין היא טמאה נדה מדאורייתא (כמבואר בשו"ע קצ, א). מ"מ כשם שטמאה לטהרות מדין "מקור מקומו טמא", כן בראיה זו סותרת מדאורייתא את מנין הז' נקיים, כשם שהפולטת ש"ז סותרת את מנין ז' נקיים. וא"כ, אומר המנ"ח, כיון שלדעת הסד"ט בראיה בלא הרגשה האשה טמאה

ושוב חזר המנ"ח ופקפק על דברי עצמו לענין משמשת ופולטת, והקשה: מדוע בגמ' (נדה מב.), כשדנו האם פולטת "רואה" או "נוגעת" ואמרו כמה נפקא-מינות שיש מדין זה, לא הזכר שיש נפק"מ גם לענין שילוח מחנונו? אלא משמע שאין הדברים תלויים זה בזה, ועוד אמר המנ"ח: מזה שבפסחים הביאה הגמרא לימוד מיוחד לכך שבעל-קרי אסור במחנה לוייה, ולא היה די בזה שטומאה יוצאת מגופו – משמע שאין כלל האומר שכל הטמאים בטומאה היוצאת מן הגוף אסורים בהר הבית, ואין ללמוד מזב אם אין לימוד מיוחד (-וזה כנראה משום שבאמת בעל-קרי קל מזב, ולכן אי אפשר ללמודו רק על פי נקודת ההשוואה של טומאה היוצאת מן הגוף). וכיון שכן, אומר המנ"ח, יתכן שרק בעל-קרי אסור בהר הבית, ולא משמשת ופולטת (-אע"פ שטומאתן מדין "רואה" ולא מדין "נוגעת"). ונשאר בצריך-עיון.

מדין "רואה", ולא רק מדין "נוגעת" (שלכן סותרת ז' נקיים) – אפשר שבראיה כזו תאסר גם להכנס להר הבית.

אך אנו לא ראינו צורך לדון כאן בסברא זו, זאת משני טעמים: א. אמנם גם החו"ד (קצו, סק"ג) סובר כסר"ט, אבל אחרונים אחרים תלקו על זה, וכמ"ש האבני-מילואים (בתשובה כג) הסכים עמו דחת"ס (י"ד קעו, והובא בפתחי תשובה קצו סק"ה) – שמדין "מקור מקומו טמא" אין האשה נטמאת בפנים, אלא רק כשנגע בבשרה בחוץ, וטומאתה היא מדין "נוגעת" בלבד, וממילא אין היא סותרת את מנין ה' נקיים מדאורייתא כשראתה בלא הרגשה. וכן דעת הנוביי (מהר"ק י"ד נב), שכתב שאם ראתה דם בלא הרגשה "ונטף להדיא מאותו מקום לחוץ ולא נגע בבשרה בחוץ" אין היא טמאה כלל מדין "מקור מקומו טמא" (והחו"ד שם ובסימן קצ סק"ח חלק על זהונו"י בזה, ולדעתו היא מטמאה בפנים בחוץ, והסתייע מדברי התוס' בנדה טז. ד"ה במקור, אך לבא"ו אין זה מוכרח בתוס' – עיין ערלינג שם ואכמ"ל).

ב. גם לדעת הסר"ט והחו"ד, שהרואה דם בלא הרגשה היא "רואה", אין מזה נפק"מ למעשה בנ"ד. משום שהדין של המנ"ח הוא רק בשאלה העקרונית, האם מדאורייתא אסור לרואה דם בלא הרגשה להכנס להר הבית, אבל מדרכבן הרי אנו מחמירים וגם בלא הרגשה מתייחסים לאשה כנדה גמורה. ואין לומר שמ"מ תהיה נפק"מ בדיני כתמים, שבהם מקילים מפני שטומאתם היא מדרבנן, ואם נאמר שהרואה בלא הרגשה אסורה בהר הבית מדאורייתא נצטרך להחמיר יותר בדיני כתמים. זה אינו, שהרי לדעת הסר"ט והחו"ד גם לענין אשה לבעלה יש נפק"מ מדאורייתא – שהרואה דם בלא הרגשה סותרת ז' נקיים, ואעפ"כ אנו מקילים בדיני כתמים גם. חוץ ז' נקיים (-וכפי שהסבירו זאת הסר"ט והחו"ד, עיין בדבריהם), ומאותה סיבה שמקילים לענין אשה לבעלה נקל גם לענין כניסה להר הבית, ודוק.

קיצור הדברים: לפי הסר"ט והחו"ד, אמנם הרואה דם בלא הרגשה, שטמאה מדין "מקור מקומו טמא", מוגדרת "רואה". אבל אין מזה נפק"מ למעשה לענין כניסה להר הבית, משום שגם אם אסורה להכנס להר הבית לא תהיה חמורה בזה מדיני נדה הרגילים, ונל מה שמקילים שם נקל כאן. ולכן הדין שלנו יהיה רק לפי הנוביי, החת"ס וסיעתם, שהנטמאת מדין "מקור מקומו טמא" בכל מקרה אינה מוגדרת "רואה" אלא רק "נוגעת", ובה תהיה נפק"מ האם נסכים עם המנ"ח שאינה אסורה להכנס להר הבית, או שנאמר שאע"פ שטמאה מדין "נוגעת" אסורה בהר הבית, וא"כ תהיה הכניסה להר הבית חמורה יותר מאשר דיני אשה לבעלה.

אך צריך להדגיש שדברי המנ"ח הראשונים, לענין "מקור מקומו טמא", במקומם הם עומדים. שכיון שטומאת האשה במקרה זה היא רק מדין "נוגעת" – אין לומר שתהיה אסורה בהר הבית (ולבעל-קרי אין היא רומה).

ה. דברי התוס' בנדה

פלא שהמנ"ח לא הזכיר את דברי התוס' בנדה הנוגעים לענין זה (וכבר העירו על כך בהערות שבמהדורת מכון י-ם).

שהנה, בגמ' נדה כב. אמר רב הונא שבעל-קרי אינו מטמא אלא ב"התימת פי האמה", משום שטומאתו היא מדין "נוגע", ולא מדין "רואה". ולפי פירוש התוס' שם אין הכוונה שצריך שיעור מסוים של ש"ז, אלא הכוונה שהוא נטמא רק אם נגעה הש"ז בשרו מבחוץ.

ושאלו התוס' (וכיו"ב בתוס' הרא"ש): לדעת רב הונא, שטומאת הרואה קרי היא ממש כטומאת הנוגע בש"ז, א"כ מדוע נכתב בתורה שהרואה קרי טמא, והנוגע בש"ז נלמד מריבוי (-בגמ' נדה מג:) – והרי אין לרואה שום דין מיוחד מזה שהוא רואה, וטומאתו היא רק מדין נוגע!

ותירצו התוס', שעל-ידי שנכתב בתורה רואה קרי אנו יודעים ללמוד מהריבוי "וכל זב" שבעל-קרי משתלח חוץ לשני מתנות, ובוה באמת הוא חמור מנוגע בש"ז? והמשיכו התוס' לשאול; מה הביא את רב הונא לומר שבעל-קרי טמא מדין נוגע, והרי מזה שמשתלח משני מחנות מוכח לכאורה שטמא מדין רואה. שהרי כעין זה רצתה הגמ' (בדף מב.) להוכיח גם בפולטת ש"ז – שמזה שהחמיר עליה הכתוב במעמד הר סיני מוכח שהיא רואה – אלא ששם דחתה הגמ' הוכחה זו, משום ש"סיני חידוש הוא", ששם לא נאסרו זבים ומצורעים החמורים – אבל הדחיה הזו אינה קיימת אם נוכיח משילוח מחנות.

ותירצו התוס', שרב הונא למד שבעל-קרי הוא "נוגע" מזה שהוקש לנוגע בש"ז (-שהנוגע בש"ז נלמד מהריבוי "או איש אשר תצא ממנו שכבת זרע"), עיי"ש.

והתוס' רא"ש הביא תירוץ נוסף, וכנראה כוונתו שכשם שלא ניתן ללמוד מסיני שהרי "חידוש הוא", כן לא ניתן ללמוד משילוח מחנות⁷.

ד. חזו לשון התוס' רא"ש: "ז"ל דמי' הואיל מדאחמור לענין בעל-קרי וא"ה לא אמרינן דפולטת רואה הוא, גם לענין שאר בעל-קרי אם החמיר עליו שלא יכנס במקום קדוש לא גמרינן מיניה דרואה הוי". ויתכן שיש בדברים אלו ט"ס, ומ"מ נראה שהכוונה היא כפי שבארנו. דהיינו, שאחרי שאנו רואים ש"סיני חידוש הוא", שוב ניתן לומר שגם שילוח מחנות "חידוש הוא", ואינו צריך להמדר כלל בגדרי הטומאה הרגילים.

הנה אנו רואים שלפי התוס' הדין שבעל-קרי אסור להכנס להר הבית הוא נכון לכו"ע – גם למ"ד שטומאתו היא מדין נוגע!¹ וזה שלא כהבנתו הראשונית של המנ"ח, ואף יותר חריף מהבנתו השנייה – אלא ששילוח טמאים מהר הבית אינו קשור בהכרח לשאלה אם טומאתם מדין נוגע או מדין רואה, וגם מי שטמא מדין נוגע משתלח מהר הבית!

ומכל מקום, הספק לגבי משמשת ופולטת נשאר בעינו, ברם אין הוא תלוי בשאלה אם הן טמאות מדין רואה או מדין נוגעת, אלא בשאלה האם הן כלולות בדין בעל-קרי או לא. ולגבי השאלה מדוע כשדנה הגמרא האם פולטת היא "רואה" או "נוגעת", לא הזכירה שיש בזה נפק"מ לשילוח מחנות, ניתן להסביר כאחת האפשרויות; או שפשוט לגמרא שבכל מקרה היא אסורה בהר הבית, או שפשוט לגמ' שבכל מקרה היא אסורה בהר הבית, כמו בעל-קרי, (וראה בהערדה שיש קושי באפשרות זו).

ואף התשוב"ן (ח"ג קלו) השווה בין שילוח בעל-קרי ממחנה לויח לבין טבילתו למצמד הר סיני (וראה בפירוש הרמב"ן על התורה בתחילת ספר ויקרא ובתחילת סנהדרין). ועל פי זה אפשר לומר שלבעל-קרי נאסר להכנס למחנה לויח משום קלות-ראש (בדומה למצוות מורא-מקדש החלה במחנה לויח), וכלל לא מפני דרגת טומאתו – כשם שבמצמד הר סיני היו בעלי-קריין אסורים משום שהיה צריך להיות "באימה, ביראה, ברחת וביזע" (ברכות כב). וראה לעיל בפרק א הערה ו ולקמן בחלק הדרוש).

ה. ובתוס' פסחים סז. ר"ה ואיתקש כתבו "הכא משמע דבעל-קרי נמי טמא מטעם ראייה. ואומר ר"י דפליגא אההיא דריש המפלת (גדה כב)...משמע דמטעם נגיעה טמא...". והגאון ר' מנחם זעמבא זצ"ל הי"ד, באוצר-הספרי עמ' סב, רצה לומר ע"פ דברי תוס' אלו שעצם הדין אם בעל-קרי משתלח ממחנה לויח תלוי בשאלה אם הוא "נוגע" או "רואה". וזה שלא כדעת התוס' בנדה שהבאנו בפנים. אך לא ברור מנין לנו להעמיס כך בדברי התוס'. והרי דברי התוס' בפסחים מובנים בפשטות לפי מה שהאריכו להסביר בנדה (כב. ד"ה אלא), הו כוונתם: כדי להסביר את ר' שמעון מגיעה הגמ' בפסחים לכך שהוא סובר שבעל-קרי מטמא רק בשיעור של "חתימת פי האמה" (–ולכן מצורע חמור ממנו לכל דבר), ואת זה מסבירה הגמ' ע"פ דעת ר' נתן, שגם זב צריך שיעור כזה כדי להטמא, "ואיתקש בעל-קרי לזב" (–כמו שכתוב "זאת תהיה תורת הזב ואשר תצא ממנו שכבת זרע" – רש"י שם). ומזה מסיקים תוס' שבעל-קרי טמא מדין רואה, שהרי טומאתו נלמדת מזב שהוא ודאי מוגדר "רואה". ולכן אמרו תוס' שרב הווא בנדה אינו סובר כר' שמעון בנקודה זו (–שצריך שיעור של חתימת פי האמה), ולכן הוא יכול לסבור שבעל-קרי טמא מדין נוגע – כל זה מבואר בתוס' בנדה. אבל את עצם הדין שבעל-קרי משתלח משני מחנות מעולם לא תלו התוס' בשאלה האם טמא מדין רואה או מדין נוגע. וגם מ"ד שטמא מדין נוגע יסכים לזה, כמו שמוכח מדברי התוס' בנדה (–או מהריב"ו "וכל זב", או מ"יצא אל מחוץ למחנה").

ו. אמנם, לכאורה ניתן להוכיח שלא כאפשרות זו האחרונה. כלומר שלא היה פשוט לגמרא שפולטת ודאי אסורה בהר הבית לכל הדעות. שהרי הגמ' רצתה להוכיח שפולטת טמאה מדין רואה "מדאחמיר רחמנא אבעלי קריין בסיני". ודחתה הגמ' שלא גמרינן מסיני "דידודש הוא", שהרי שם

ו. הסבר דברי התוס' והגמרא בפסחים

כדי להבין את דעת התוס' נאמר, שגם לפי ההנחה שסברת המנ"ח נכונה מצד עצמה, היינו, שמי שטומאתו רק מדין נוגע אינו נחשב שטומאה יוצאת עליו מגופו, מכל מקום סבורים התוס' שאין אנו משועבדים כלל להגדרה של "טומאה היוצאת מן הגוף" בטמאים האסורים בהר הבית! אלא, האסורים בהר הבית הם זה – שנכתב בפירושו, ובעל-קרי שעליו יש לימוד מיוחד (ומנין למדנו לזובה, נדה ויולדת – צריך לומר כאחת האפשרויות שכתבנו לעיל בסעיף ב).

ומעין בגמרא בפסחים (סז). נראה שאין כל קושי לומר כך. ששם הביאה הגמ' לימודים (שונים מהלימוד שבספרי) לחילוקי שילות מתנות: ר' יהודה למד שמצורע בלבד משתלח חוץ לג' מחנות מזה שנאמר בו "בדד ישב מחוץ למחנה מושבר". וזבים וטמאי-מת אינם משתלחים לאותו המקום, משום שנאמר "ולא יטמאו את מחניהם" (בלשון רבים) – "ליתן מחנה לזה ומחנה לזה".

ור' שמעון למד באופן אחר – שהרי לא היה צריך לכתוב מצורע, זה וטמא-מת, והיה אפשר לכתוב את הקל שבהם, שהוא טמא-מת, זה היינו לומדים בקל-והומר. אלא נכתב זה כדי ללמד שמשתלח ממחנה נוסף. וכן היה אפשר לכתוב זה, הקל, ומצורע והומר היינו למדים בקל-והומר. אלא נכתב מצורע כדי ללמד שמשתלח ממחנה נוסף.

וביארה הגמ' בדעת ר' שמעון, שאמנם זה אינו חמור מטמא-מת לכל הדברים, אך כוונת ר' שמעון לומר שזב חמור מטמא-שרץ – שאותו למדנו מהריבוי "וכל טמא לגפש" – וא"כ היה אפשר ללומדו בק"ו מטמא-שרץ. ומדי חומרתו המיוחדת של זבי ש"טומאה יוצאה עליו מגופו". וכן ביארה הגמ' שמצורע אמנם אינו חמור מזב לכל דבר, אך כוונת ר' שמעון לומר שמצורע חמור מבעל-קרי – שאותו למדנו מהריבוי "וכל זב" – וא"כ היה אפשר ללומדו בק"ו מבעל-קרי. עכת"ד הגמ'.

לא החמירה תורה על זבים ומצורעים החמורים יותר. וביארו התוס', ובהרחבה יותר בתוס' רא"ש, שאין כוונת הגמ' ללמוד מזה שהגברים בעל-הקרי נאסרו בהר סיני, שהרי אם כך, היה אפשר ללמוד מזה שבעל-קרי משתלח משני מחנות, וזה לא ניתן היה לדחות ולומר "הירוש הוא". אלא כוונת הגמ' להוכיח מזה שהנשים הפולטות ש"ז נאסרו בסיני, עכ"ד.

ואם כן, אם היה ברור לגמ' שבשם שבעל-קרי אסור במחנה ליה כן גם אסורה הפולטת ש"ז – מדוע לא הוכיחו מדין זה שפולטת טמאה מדין רואה? אלא ודאי שהגמ' לא בירא לה דבר זה, שפולטת אסורה בהר הבית!

אך מ"מ עדיין אפשר לומר כסברת המנ"ח, שאחרי שקיי"ל שפולטת טמאה מדין רואה, שוב ניתן לומר שאסורה בהר הבית. ואולי הגמ' לא הוכירה דין זה בין הנפקא-מינות משום שלגמ' עצמה אין זה ברור – וצריך עיון בדבר.

הרי שגם בדעת ר' שמעון, שלא כמו בלימוד שבספרי, לא הגענו לכך שקיים כלל קבוע – שכל שטומאתו חמורה חמור שילוחו משילוח זברו. וההגדרה של טומאה היוצאת מן הגוף נאמרה רק בתור שלב בלימוד, כדי להסביר מדוע זב חמור מטמא-מת ומטמא-שרץ. אבל לגבי בעל-קרי, שאותו למדנו בלימוד מיוחד, אין הכרח לומר שגם הוא מוגדר דווקא כטומאה היוצאת מן הגוף^ז.

וכך נראה מדברי התוס' בפסחים (שם ד"ה מאי וכ"כ בתוס' שאנץ), שעל דברי הגמ' "מאי חומרא דזב, שכן טומאה יוצאה עליו מגופו", כתבו "הוא הדין דהיה מצי למנקט שכן מטמא משכב ומושב וכלי חרס בהיסט, אלא ניחא ליה למנקט חומרי דלא מצי למימר להו בסמוך...". – הרי שלדבריהם הגמ' נקטה "שטומאה יוצאת מגופו" רק כדוגמא נוחה מבין החומרות הרבות שיש בזב. ומוזה נראה שאין סיבה לומר שדוקא הגדרה זו היא הקובעת לענין השילוח ממחנה לויח – הר הבית^ט.

ז. אכן לכאורה אפשר להוכיח שלא כדברינו. שהרי אם בעל-קרי אינו נחשב כטומאה היוצאת מן הגוף, כיצד אומרת הגמ' שלא היה צריך לכתוב זב והיה אפשר ללמדו מטמא-שרץ – והרי אז לא היה נכתב גם הריבוי שממנו למדנו לבעל-קרי, ולא היינו יכולים ללמוד את רץ בעל-קרי שכלפיו אין קל-וחומר!

אך זה לא קשה. שכיון שזב עצמו ניתן להלמד בקל-וחומר, אין לומר שנכתב "וכל זב" רק בשביל הריבוי של בעל-קרי, אלא ודאי בא ללמדנו רץ נוסף כזב עצמו – שמשתלח ממחנה נוסף. ודוק. ח. אמנם, באותה הסוגיא בגמ' בפסחים (סח.) הוכחה ברייתא: "מצורע חמור מזב זב חמור מטמא-מת. יצא בעל-קרי שטמא-מת חמור ממנו". והסבירה הגמרא במסקנה – "יצא ממחנה טמא-מת ונכנס למחנה זב, ואע"ג דטמא-מת חמור ממנו, למאי דדמי ליה מדימין ליה". ופירש רש"י: "יצא בעל-קרי מכלל זה, והנך לפי חומר טומאתן חומר שילוחן, יצא בעל-קרי שאע"פ שטמא-מת חמור ממנו... אפי"ה לענין מחנות בעל-קרי חמור. דעל כרחק כי כתיב "וכל זב" לריבוי בעל-קרי אתא לכלל זב... דכל חד וחד למאי דדמי ליה מדימין ליה, ובעל-קרי דמי לזב שהטומאה יוצאה עליו מגופו". ובענין זה גם ברבנו חננאל שם.

ולכאורה נראה מזה שלא כדברינו, וגם למסקנה אנו נזקקים להגדרה של טומאה היוצאת מן הגוף, ובעל-קרי משתלח רק משום שנכלל בהגדרה זו.

אבל באמת נראה שאין להוכיח מרשיי שדין בעל-קרי יהיה תלוי דוקא בזה שטמא מדין רואה. שהרי אדרבה, רשיי מדיש שרק שלשת הטמאים המפורשים מהילקים בשילוחם לפי חומר טומאתם, אבל בעל-קרי, שבאמת אינו חמור כמו זב, למדנוהו רק מהריבוי משום שדומה לזב – שטומאה יוצאה עליו מגופו, וא"כ נראה שאין צורך להגדיר "טומאה היוצאה מגופו" כמו שהבין המצ"ח – שזה דוקא אם הטומאה היא מדין רואה ואינה תלויה בנגיעה, אלא די לנו ברמיון הכללי, שסוף סוף יצאה הטומאה מהארם עצמו. וכמו שהבאנו בהמשך (בסעיף ח) בשם ר' מנחם זעמבא.

ט. ור' מנחם זעמבא (אוצר הספרי עמ' סג) העיר שהרי הגמ' בפסחים - בסוגיא זו עצמה – כתבה שבעל נדה אינו משתלח משני מחנות, ודינו רק בטמא-מת (וכמו שפסק זרמב"ם בהלכות ביאת מקדש פ"ג ה"ה – שבעל נדה אסור רק מן החיל ולפנים). והרי בועל נדה נחשב כמי שטומאה יוצאת מגופו. ומכאן הוכחה שאין זה כלל, שכל הטמאים בטומאה היוצאת מן הגוף אסורים בהר הבית. עכ"ד.

קיצור הדברים משני הסעיפים האחרונים: מהתוס' מוכח שאיסור בעל-קרי בהר הבית (-וממילא גם משמשת ופולטת) אינו תלוי דוקא בשאלה האם טומאתו היא מדין רואה או מדין נוגע. ונראה שלדעתם אין משמעות מיוחדת להגדרת "טומאה היוצאת מן הגוף" בטמאים האסורים בהר הבית.

ומכל מקום, לגבי "מקור מקומו טמא" עומדים דברי המנ"ח במקומם ביתר שאת, שאין סיבה לומר שתהיה אסורה בהר הבית. שהרי אינה שווה כלל לזב, זבה, נדה ויולדת, וכן אין היא כלולה בדין בעל-קרי (-ואפילו אם היינו אומרים שכל מי שטומאה יצאה מגופו אסור בהר הבית, הרי סברת המנ"ח היא שאשה זו, שטמאה רק מדין נוגעת, אינה טומאה היוצאת מן הגוף).

ז. דיון בדברי הרמב"ן והר"ן

הנה, בסוגיא נדה כב. פירש רש"י את דברי רב הזנא, שבעל-קרי מטמא רק "בחתומת פי האמה", שהכוונה לשיעור של ש"ז שרק בו הוא נטמא. ומזה מוכיחה הגמ' שהוא נחשב "נוגע". ועל זה שואלת הגמרא: א"כ מדוע זב הרואה קרי סותר את מנין הז' נקיים, והרי טומאתו רק מדין נוגע! (ועונים, שזה משום שמעורב בש"ז גם צחצוחי זיבה).

ומקשים הראשונים על פירוש רש"י: הרי השיעור של חתימת פי האמה נלמד מזב, בגמ' פסחים סז, וא"כ כשם שזב עצמו ודאי נחשב "רואה", למרות שצריך שיעור, מדוע בעל-קרי יחשב "נוגע" מפני שצריך שיעור זה?

וביאר הרמב"ן והר"ן באופן זה: באמת גם זב עצמו נטמא רק אם מתקיימים בו התנאים של נוגע בזיבה. אבל העובדה שהזיבה באה ממנו גורמת לו חומרה - שטמא טומאת שבעה חמורה, שלא כמו מי שרק נגע בזיבה, ולכן הזב נחשב גם "רואה". אבל בעל-קרי - אם נאמר שגם הוא צריך שיעור כמו זב, א"כ העובדה שהש"ז יצאה מגופו לא הוסיפה לו טומאה כלל, שהרי טומאתו היא ככל מי שנוגע באב-הטומאה! וא"כ הוא רק "נוגע"! ולכן שואלת הגמ' שלפ"ז לא יסתור הרואה קרי את מנין הז' נקיים של הזב (-עיין היטב בדבריהם).

ולכאורה לפי ההגיון שבהסבר הרמב"ן קשה - איך נסביר את הסוגיא בנדה בהתאם לדין שבעל-קרי משתלח משני מחנות, והרי לפי דין זה נגרמה לו חומרה מכך שהש"ז יצאה ממנו, יותר ממי שרק נגע בש"ז, וא"כ צריך להגדיר אותו "רואה"!

וראיה זו לכאורה חזקה היא, אלא שאין זה ברור האם בעל נדה נחשב כטומאה היוצאת מן הגוף, כמו שהעיר הגרמ"ז עצמו מדברי התוס' במו"ק טו. ד"ה ובעלי, ועיין גם באנצ'ת ערך בעל נדה. דרך אגב: גם ר' מנחם זעמבא (שם) דן בקושי זה (ואת דבריו נביא להלן), אלא שהוא הקשה על פי

וכבר עמד על שאלה זו האבני-גור (יו"ד רמ), וביאר: "וצריך לומר דמ"מ כיון דלענין תרומה וקדשים אינו מוסיף טומאה, שפיר יחשב נקיים לגבייהו" (לפחות כשתהיה נפק"מ לחיוב כרת, עיי"ש). כלומר, זה שהחמירה התורה על בעל-קרי שמשתלח משני מחנות אין זה הופך אותו ל"רואה" בריני טומאה וטהרה רגילים, כיון שחומרה זו אינה בריני טהרות.

ודברי האבני"ז הללו עולים בקנה אחד עם מה שהעלנו קודם – שדין שילוח בעל-קרי ממחנה לוייה אינו קשור בהכרח להגדרת טומאתו.

ה. סברת ר' מנחם זעמבא

עד כאן הנחנו בפשטות כסברת המנ"ח – שמי שטמא רק מדין נוגע אינו מוגדר שטומאה יוצאת עליו מגופו. ועל כן אמרנו, בעיקר ע"פ דברי התוס', שהגדרה זו אינה קובעת לענין הטמאים האסורים בהר הבית.

אולם הגאון ר' מנחם זעמבא זצ"ל די"ד, באוצר-הספרי (עמ' סב-סג), רצה ללמוד בגמ' פסחים שהגדרת טומאה היוצאת מן הגוף היא המדד הקובע לטמאים האסורים בהר הבית. וכדי להסביר את דעת התוס' בנדה – שגם למ"ד שבעל-קרי טמא מדין נוגע הוא אסור בהר הבית, וכן בכדי לענות על הקושי שהבאנו בסעיף הקודם, רצה הגרמ"ז לחדש ולהרחיב את ההגדרה של טומאה היוצאת מן הגוף, ואמר שגם אם הטומאה נגרמת רק ע"י הנגיעה, מכל מקום, זה שהדבר המטמא יצא מגוף האדם – זו החומרה! (וסיים "אבל זה חידוש, וצ"ע").

אם כן, לפי הגדרה זו שוב אנו מגיעים לכך שדין בעל-קרי (וכן הספק במשמשת ופולטת) אינו תלוי בהגדרתו כ"רואה" או "נוגע" אבל אין זה מפני שאיננו נזקקים להגדרות של "טומאה היוצאת מן הגוף", אלא משום שובכל מקרה נחשב בעל-קרי טומאה היוצאת מן הגוף^{יא}!

סברת הרמב"ן והר"ן על דברי התוס' (שבדבריהם מפורש שגם אם בעל-קרי טמא מדין נוגע – אסור במחנה לוייה).

אך לענין דהתוס' בסוגיא זו אינם מסכימים כלל לסברת הרמב"ן. שהרי התוס' (בסוף ד"ה למימרא, וראה מהרש"א) מוכיחים לומר שגם רב הזנא, הסובר שבעל-קרי טמא מדין נוגע, יכול להסכים עם מנא דאמר שיש הבל (מכת גזירת הכתוב) בין שיעור הטומאה ברואה קרי (שהוא בכלשהו) לבין שיעור הטומאה בנוגע בש"ז (שהוא בבעדשה) ודבר כזה לפי הימבין לא יתכן כלל – שלדעתו אם תהיה נפק"מ כל שהיא המוסיפה טומאה לבעל-קרי יותר ממי שרק נגע בש"ז, הרי זה עצמו יגדיר את בעל-קרי "רואה". ודק.

יא. במשנה חלה פ"ד מ"ח נאמר שהלכת חו"ל אסורה באכילה לוביט, זבות, נדות ויולדות. ולפי פירוש

אכן, מעתה, אם נאמר בסברתו המחודשת של הגרמ"ז, יש לדון לגבי אשה שנטמאה מדין "מקור מקומו טמא"; שלבאורה אע"פ שטמאה רק מדין נוגעת, מ"מ הרי זו טומאה היוצאת מן הגוף, כיון שבפועל צאה מגוף האשה, וא"כ יהיה מקום לומר שאסורה בהר הבית.

ויתכן שדבר זה יהיה תלוי בהגדרה המדויקת של "מקור מקומו טמא"; שלדעת רש"י (נדה מא: ד"ה רבנן) נראה שהטיפה טמאה משום שנגעה במקור, ולדעת הרמב"ן והר"ן (שם) זו גזירת הכתוב שהטיפה טמאה מחמת עצמה (-וראה בערל"נ שם ובאנצ"ת ערך דם נדה). וא"כ לדעת רש"י אפשר לומר שטומאה זו אינה נכנסת אף בהגדרה המורחבת של טומאה היוצאת מן הגוף. כיון שרק אם הדבר הטמא מצד עצמו יצא מן הגוף – זוהי טומאה היוצאת מן הגוף, אבל כשהדבר שיצא מן הגוף טמא רק מחמת שנגע במקום טמא – אין זו טומאה היוצאת מן הגוף.

אלא שכל זה אינו מוכרח כלל. כיון שגם אם נקבל את סברתו המחודשת של הגרמ"ז, ונרחיב את ההגדרה של טומאה היוצאת מן הגוף, עדיין אין לנו הכרח שכל הטמאים בטומאות היוצאות מן הגוף אסורים בהר הבית. שהרי אפשר לומר שהגמ' בפסחים אמרה רק שהזומרה בטמאים האסורים בהר הבית היא שטומאה יוצאת עליהם מגופם, אבל אין זה אומר שעל פי הגדרה זו לבדה נוכל ללמוד טמאים נוספים, שאין עליהם לימודים מיוחדים (כמו שיש בבעל-קרי)².

במה ראשונים במשנה (-חובאו בתוי"ט שם) קיימת מחלוקת בין חכמים לר' יוסי האם אסורה גם לבעל-קרי או לא. ואפשר לומר שמחלוקתם היא האם בעל-קרי נחשב שטומאה יוצאת עליו מגופו – שזוהי ההגדרה שנאמרה בענין זה (בגמ' בכורות כו.). ומ"מ להלכה כתב הרמב"ם שחלת חויל "אינה אסורה באכילה אלא על כהן שטומאה יוצאה מגופו, והם בעלי-קריים וחבים חבות ונדות ויולדות ומצורעים, אבל שאר הטמאים במגע הטומאות, אפילו טמא-מת, מותרים לאכלה" (הלכות ביכורים פ"ה ה"ו). וכן נפסק בשו"ע י"ד שכב, ה – שאסורה לבעל-קרי.

ומכאן גם תשובה למי שרוצה לומר שהרמב"ם לא הביא את הדין שבעל-קרי אסור בהר הבית מפני שהוא פוסק במ"ד "נוגע הוי" ולכן אין זו טומאה היוצאת מן הגוף (-ראה בפרק הקודם הערה יט. ושם גם הבאנו שאין זה ברור מה פסק הרמב"ם כשאלה אם רואה הוי או נוגע הוי) – והרי במפורש הגדיר הרמב"ם את בעל-קרי כמי שטומאה יוצאת עליו מגופו.

אך צריך להעיר שכל זה לענין דין דרבנן, שהילקו באכילת חלת חויל בין סוגי הטומאות (ומלבד זה, ברור שאין מזה תוכחה לעצם הדין שלנו – האם ההגדרה של טומאה היוצאת מן הגוף מהווה גורם משמעותי לענין שילוח מחנות).

יב. ליתר הבהרה: קיימות שלש אפשרויות עקרוניות להבין את הסוגיא בפסחים; אפשרות ראשונה, שאנו נוטים אליה – לומר שהגדרת טומאה היוצאת מן הגוף כלל אינה מהווה גורם משמעותי בטמאים האסורים בהר הבית. אפשרות שנייה – לומר שרק הטמאים בטומאה היוצאת מן הגוף אסורים בהר הבית (וצריך לומר שבעל-קרי נכנס להגדרה זו), אבל הגדרה זו לבדה אינה מספקת לאסור, וצריך לימוד מיוחד. ואפשרות שלישית – שכל הטמאים בטומאה היוצאת מן הגוף אסורים בהר הבית, ואין

קיצור הדברים: אם נניח שכל טמא בטומאה היוצאת מן הגוף אסור בהר הבית, וכן נניח שהגדרת טומאה היוצאת מן הגוף כוללת גם מי שטומאתו מדין נוגע בלבד – אז נראה שלדעת הרמב"ן והר"ן אשה שנטמאה מדין "מקור מקומו טמא" תהיה אסורה בהר הבית.

ט. סיכום

לגבי בעל-קרי: נתברר שאין סיבה לנטות ממה שהתבאר בפרק הקודם שבעל-קרי אסור להכנס לחר הבית, וזה אע"פ שאינו מטמא משכב ומושב.

ואף שהגמרא הזכירה את ההגדרה "טומאה היוצאת מן הגוף", מ"מ גם אם בעל-קרי טמא מדין נוגע – אסור להכנס לחר הבית. כי בפשטות הגדרה זו אינה תנאי כולל לטמאים האסורים בהר הבית. וגם אפשר שבכל מקרה נחשב בעל-קרי כטומאה היוצאת מן הגוף לענין זה.

לגבי משמשת ופולטת ש"ז: נראה שהספק קיים, וקשה לפשוט אותו. כיון שעל כל פנים אפשר לטעון שהן כלולות בדין בעל-קרי (ולכן גם לא נזכר דין במפורש). ולמעשה נראה שיש להחמיר בדבר (- שהוא ספק דאורייתא).

ולגבי אשה שנטמאה מדין "מקור מקומו טמא" – לדעת הרמב"ם (ע"פ הספרי) בפשטות אין סיבה לומר שאסורה בהר הבית. שהרי אין היא כלולה בטמאים המטמאים משכב ומושב, וכן אינה כלולה בדין בעל-קרי.

וגם לפי ההגדרה האמורה בגמרא, של "טומאה היוצאת מן הגוף"; הרי לפי הסברא הפשוטה, כמ"ש המנ"ח, אין היא נחשבת שטומאה יוצאת מגופה, כיון שנטמאה רק ע"י הנגיעה (- וראה בהערה ב), וא"כ אינה אסורה להכנס לחר הבית. וגם לפי הסברא המחודשת של הגרמ"ז, המרחיבה את ההגדרה של טומאה היוצאת מן הגוף גם על מי שטומאתו מדין נוגע – עדיין אפשר שלפי רש"י אין היא נכנסת בהגדרה זו. וגם אם נאמר שהיא נחשבת כמי שטומאה יוצאת עליו מגופו – הרי בפשטות אין הכרח לומר שכל הטמאים בטומאה היוצאת מן הגוף אסורים בהר הבית (- אלא רק מי שניתן ללומדו מזב, או בעל-קרי שנלמד בפירוש).

ולפי כל זה, וגם משום שלא הוזכר כלל שאסורה בהר הבית, נראה לקיים את דברי המנ"ח – שמתורת להכנס לחר הבית.

צריך להם לימוד מיוחד (-אך על זה קשה: מרוע הוצרכנו ללימוד מיוחד בבעל-קרי?). ולגבי "מקור מקומו טמא" – רק אם נאמר כאפשרות השלישית יהיה מקום לאסור (אם נאמר שנכללת בהגדרה של טומאה היוצאת מן הגוף). ולענין נראה: יותר כאחת משתי האפשרויות הראשונות.